МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

АКАДЕМІЧНА СТУДІЯ

№ 3, 2018

Щоквартальний науковий часопис
студентського наукового товариства
“GAUDEAMUS”

Матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції
“Психологічно-оздоровчі можливості сучасного зоологічного парку”

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2018

ЗМІСТ

Харьков С. В.
Цілі та завдання сучасного зоологічного парку *7*

Медведєв В. В.
“ANIMAL ASSISTED THERAPY”: клінічна спроможність, спектр показів і нейрофізіологічні кореляти впливу *13*

Чуприков А. П., Черная Т. В., Марканов Н. М., Домбровска О.
Современное состояние анималотерапии в лечении детей с психоневрологическими проблемами *17*

Коляденко Н. В.
Психокорекційний ресурс середовища міського зоопарку в сучасному урбаністичному просторі *35*

Егоренков А. И.
Анализ методов зоотерапии с точки зрения биоэтической экспертизы *42*

Кіхно І. М.
Обмін мікробіотою як фактор терапевтичного впливу тварини на людину *49*

Михайлов Б. В., Алієва Т. А., Вашкіте І. Д.
Принципи застосування анімалотерапії в роботі з дітьми із затримкою психічного розвитку *55*

Mykhaylov B. V., Aliieva T. A., Vashkite I. D.
Equine assisted psychotherapy in the system of complex psychologycal reabilitation in combatants *65*

Кардонова В. Г.
Психологічна допомога за сприяння тварин (ПДСТ): досвід роботи Київського зоологічного парку *74*

Сидоренко І. В.
Основні аспекти благополуччя тварин – учасників проекту “психологічна допомога за сприяння тварин” *81*

Здоровенко Н. В., Бондаренко Н. В.
Концептуальні основи організації позитивної взаємодії людей і тварин у процесі UZPH (Urban Zoo Psychological Help) *86*

Рухадзе Манана
Грузинская школа райттерапии (иппотерапии) *91*

Кириллова Л. Г., Мирошников А. А., Бураго А. С.
Роль иппотерапии в комплексной реабилитации детей с расстройствами аутистического спектра *94*

УДК 304+614:613.7:379.8:615.8+159.91:613.8

Н. В. КОЛЯДЕНКО
доктор медичних наук, доцент, професор кафедри психології
ПрАТ "ВНЗ "МАУП" м. Київ, Україна

ПСИХОКОРЕКЦІЙНИЙ РЕСУРС СЕРЕДОВИЩА МІСЬКОГО ЗООПАРКУ В СУЧАСНОМУ УРБАНІСТИЧНОМУ ПРОСТОРІ

Н. В. Коляденко, доктор медичних наук, доцент, професор кафедри психології ПрАТ "ВНЗ "МАУП", м. Київ, Україна. **Психокорекційний ресурс середовища міського зоопарку в сучасному урбаністичному просторі.**

***Ключові слова*:** психокорекція, психологічна допомога, урбаністичне середовище, міський зоопарк.

Анотація. Підвищення рівня захворюваності та ризиків невротизації робить актуальними психогігієнічні, психопрофілактичні та реабілітаційні заходи. В цьому аспекті, значний потенціал має середовище міського зоопарку як природної оази в сучасному мегаполісі. Нами пропонується методика UZPH (Urban Zoo Psychological Help), в якій тварини, задіяні до безпосереднього контакту з людиною, обираються відповідно до їх видових особливостей та індивідуальних якостей, при постійному моніторингу стану тварин у процесі терапевтичної взаємодії з людиною, де тварина виступає як повноправний партнер, асистент терапевта — "зоогіда". Ще однією важливою особливістю цієї методики є можливість її використання не лише з лікувально-психотерапевтичною, а й з психопрофілактичною метою, основою чого є психологічна комфортність облаштування самої території зоологічного парку, всіх компонентів його середовища. В такому разі дана методика як така, що має нормалізуючий вплив на психоемоційні стани, може спрямовуватися на всіх відвідувачів зоопарку, і не потребує спеціальної психологічної освіти фахівців, які задіяні в її наданні.

Н. В. Коляденко, доктор медицинских наук, доцент, профессор кафедры психологии ЧАО "ВУЗ "МАУП", г. Киев, Украина. **Психокоррекционный ресурс среды городского зоопарка в современном урбанистическом пространстве.**

***Ключевые слова*:** психокоррекция, психологическая помощь, урбанистическая среда, городской зоопарк.

Аннотация. Повышение уровня заболеваемости и рисков невротизации делает актуальными психогигиенические, психопрофилактические и реабилитационные мероприятия. В этом аспекте, значительный потенциал имеет среда городского зоопарка как естественной оазиса в современном мегаполисе. Нами предлагается методика UZPH (Urban Zoo Psychological Help), в которой животные, задействованные в непосредственном контакте с человеком, подбираются в соответствии с их видовыми особенностями и индивидуальными качествами, при постоянном мониторинге состояния животных в процессе терапевтического взаимодействия с человеком, где животное выступает как полноправный партнер, ассистент терапевта — "зоогида". Еще одной важной особенностью данной методики является возможность ее использования не только с лечебно-психотерапевтической, но и с психопрофилактической целью, основой чего является психологическая комфортность обустройство самой территории зоологического парка, всех компонентов его среды. В таком случае данная методика, как имеющая нормализующее влияние на психоэмоциональные состояния, может быть направлена на всех посетителей зоопарка, и не требует специальной психологической образования специалистов, задействованных в ее предоставлении.

Koliadenko N. V., PhD, MD, Associate Professor, Professor of the Department of Psychology of PJSC "Institute of Higher Education "MAUP", Kyiv, Ukraine. **Psycho-correctional Resource of the Environment of the City ZOO in the Modern Urban Space.**

***Keywords*:** psycho-correction, psychological assistance, urban environment, city zoo.

Abstract. An increase in the incidence and risks of neuroticism makes psychohygienic, psycho-prophylactic and rehabilitative measures relevant. In this aspect, the environment of the city zoo as a natural oasis in the modern metropolis has significant potential. We propose the method UZPH (Urban Zoo Psychological Help), in which animals involved in direct contact with a person are selected according to their specific features and individual qualities, while constantly monitoring the state of animals in the process of therapeutic interaction with a person, where the animal acts as a full partner, assistant therapist — zoo-guide. Another important feature of this technique is the possibility of its use not only with therapeutic and psychotherapeutic, but also with a psycho-prophylactic purpose, the basis of which is the psychological comfort

of arranging the territory of the zoological park itself, all components of its environment. In this case, this technique, as having a normalizing effect on psycho-emotional states, can be directed to all visitors to the zoo, and does not require special psychological education of the specialists involved in its provision.

Глибинна психологія надає особливого значення несвідомим душевним процесам для пояснення людської поведінки та переживань. Несвідоме визначається як дія природжених інстинктивних, біологічно детермінованих потягів у психічному житті людини. В цьому контексті, варто звернути увагу на вчення одного з фундаторів психоаналізу, К. Г. Юнга, про архетипи, які він визначав як вроджені зразки поведінки, що відповідають різним пластам психіки людини: тваринному, загальнолюдському, родовому, сімейному, індивідуальному [6].

Інший учений, видатний радянський філософ, етнолог і географ, Л. М. Гумільов, підкреслював роль оточуючого природного середовища в етногенетичних процесах розвитку людства [1]. Ландшафт є ділянкою земної поверхні, що якісно відміна від інших ділянок, має природні межі, є цілісною та взаємообумовленою сукупністю предметів і явищ, типово виражена на значній території та нерозривно пов'язана з ландшафтною оболонкою.

Л. М. Гумільов наголошував, що батьківщиною етносу є поєднання ландшафтів, де цей етнос уперше склався в єдину систему. Всі народи мають свою вихідну територію, що визначається неповторним поєднанням елементів ландшафту. Географічний ландшафт впливає як на етнічні спільноти, так і на всі живі істоти, змушуючи їх пристосовуватися. Справжнім місцем розвитку є території поєднання кількох ландшафтів (гірського і степового, лісового та польового, тундри й лісотундри, степового та оазисного) [1].

Ландшафти — це природні феномени,однак на Землі сьогодні вже практично неможливо знайти ландшафтів, які б не зазнали коли-небудь того чи іншого впливу людини. Штучні, урбаністичні ландшафти відомі з глибокої давнини, і стародавні міста можна розглядати як самостійні ландшафтні регіони. Виникає болюче питання: чи є наша ера технічної цивілізації особливою епохою, чи залишився степ — степом, пустеля — пустелею в ландшафтному розумінні цих термінів? Найбільших змін зазнала рослинність, внаслідок чого змінився й весь подальший ланцюжок компонентів природних комплексів.

Антропогенний фактор ландшафтоутворення за останні 3000 років істотно вплинув і продовжує впливати на вигляд земної поверхні [1].

Сільське господарство змінює флору і фауну, архітектура стає невід'ємним компонентом рельєфу, спалювання вугілля та нафти впливає на склад атмосфери. Без сумніву, ландшафт промислових регіонів і областей із штучним зрошуванням змінений більше, ніж у степу, тайзі, тропічному лісі, пустелі [1].

Характерною особливістю біоценозу є відповідність між числом особин у всіх формах, які складають комплекс [1].

Є етноси, які входять у біоценоз, вписуються в ландшафт, однак тим самим вони обмежені в своєму розмноженні та розвитку, будучи консервативними щодо природи. Сьогодні такі племена знаходяться на межі свого існування [1].

Є етноси, які інтенсивно розмножуються, розселяються за межі свого біохору, змінюють свій первинний біоценоз [1].

Люди звикають до оточуючої природи і не намагаються змінити батьківщину на чужину без достатніх на те підстав [1].

Урбанізація є процесом підвищення ролі міст, збільшення кількості міського населення, що відбувається за рахунок перетворення сільських населених пунктів у міські, формування широких приміських зон і міграції населення з сільської місцевості до міст [5].

Урбанізація природи — це явище трансформації природних ландшафтів у штучні під впливом забудови [5].

Незважаючи на переваги побутових зручностей міського життя, міське середовище для людей є штучним, відірваним від природного, генетично закарбованого, в якому проходило тисячоліттями життя минулих поколінь.

Штучне міське середовище шкідливо впливає на здоров'я людини через забруднення атмосферного повітря, дефіцит сонячного проміння, якість питної води, а також скупченість населення, недостатність зелених насаджень тощо. Небезпеку для здоров'я людей у місті становлять шумові, вібраційні навантаження, транспортні проблеми, вплив електричних, магнітних, електромагнітних, іонізуючих випромінювань.

За оцінками ВООЗ, яка враховує тільки ряд можливих наслідків для здоров'я, і виходячи з припущення про продовження економічного зростання й прогресу в галузі охорони здоров'я, був зроблений висновок, що зміна клімату, за приблизними підрахунками викличе близько 250 тисяч смертей додатково в рік у період з 2030 по 2050 рік, 38 тисяч людей помруть через вплив спеки на людей похилого віку, 48 тисяч — через діарею, 60 тисяч — через малярію і 95 тисяч — через недоїдання. Найбільш вразливими при цьому є люди, які живуть в невеликих острівних державах, що розвиваються та інших прибережних районах, містах, а також полярних і гірських районах.

Також до числа найбільш уразливих із ризиком для здоров'я, пов'язаними зі зміною клімату, входять діти. Крім того, райони зі слабкою інфраструктурою охорони здоров'я, в основному, в країнах, що розвиваються, будуть меншою мірою здатні підготуватися до зміни клімату і прийняти відповідні заходи без зовнішньої допомоги [2].

І тут варто згадати наукову спадщину ще одного видатного ученого,- на цей раз психофізіолога І. П. Павлова, з його вченням про вищу нервову діяльність і причини виникнення її порушень, зокрема неврози [3].

Невроз — це патологія нервової системи, що виникає внаслідок перенапруження та зриву вищої нервової діяльності під дією впливів, адекватність відповідей на які не забезпечуєтьмя її функціональними можливостями. Однією з причин неврозів, як установив І. П. Павлов, є так звана "сшибка"

рефлексів — інстинктів взаємовиключного (протилежного) біологічного значення, що здійснюється шляхом екстреної зміни якості підкріплюючого впливу аналогічне поняттю "стрес"). При хворобливій нервовій системі, при її парадоксальному стані втрачається сприйнятливість до дійсності [3].

Підвищення рівня захворюваності та ризиків невротизації робить актуальними психогігієнічні, психопрофілактичні та реабілітаційні заходи.

Психогігієна — система наукових знань і практичних заходів, спрямованих на збереження та зміцнення психічного здоров'я населення

Психопрофілактика — сукупність заходів, що запобігають шкідливим впливам на людську психіку і забезпечують психічне здоров'я, попередження нервово-психічних захворювань і їх загострення

Реабілітація — комплекс медичних, педагогічних, професійних і соціальних заходів, спрямованих на відновлення здоров'я та працездатності осіб з обмеженими фізичними й психічними можливостями внаслідок перенесених травм та захворювань.

Серед лікувально-профілактичних втручань в даному контексті важливе значення має психотерапія — галузь медицини, що широко застосовує психологічні знання для діагностики та лікування різного роду захворювань; метод впливу психотерапевта (лікаря та медичного персоналу) словом на психіку хворого з лікувальною метою; науково обгрунтований та емпірично перевірений вид діяльності, спрямований на допомогу людям, які потерпають від психічних, психосоматичних, соціальних проблем або страждання, використовує психологічні інструменти.

Психологічна корекція — доцільно організована система психологічних впливів, спрямованих на зміну визначених особливостей (властивостей, процесів, станів, ознак) психіки, що відіграють важливу роль у розвитку та прояві хвороб.

Психокорекція та психотерапія є видами психологічної допомоги, які передбачають активний цілеспрямований вплив на особистісний, поведінковий й інтелектуальний рівень функціонування людини. Психологічна допомога є сферою практичного застосування психології, орієнтованою на підвищення соціально-психологічної компетентності людей і надання психологічної допомоги як окремій людині, так і групі чи організації. Це безпосередня робота з людьми, спрямована на вирішення різного роду психологічних проблем, пов'язаних із труднощами в міжособистісних стосунках, а також глибинних особистісних проблем.

Варто підкреслити, що тоді, коли психотерапія є завданням лікарів, психокорекція — прерогативою психологів, то психологічна допомога в її широкому розумінні може бути як професійною (надаватися тими ж лікарями та психологами), так і "життєвою", коли вона надається людині тими, хто знаходиться поруч, не має спеціальної медико-психологічної освіти, однак здатен до співчуття, емпатії, розуміння, моральної підтримки. І в такому сенсі відповідну роль можуть відігравати й фахівці міського зоопарку, задіявши належним чином його середовище як природну оазу в сучасному мегаполісі.

Згідно із нормативними документами (Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 30.09.2010 "Про затвердження Порядку утримання та розведення диких тварин, які перебувають у стані неволі або в напіввільних умовах" — мабуть єдиного на сьогодні документу такого рівня, що регламентує діяльність зоологічних парків) — зоопарк визначається як природоохоронна культурно-освітня та науково-дослідна установа, створена з метою організації екологічної освітньо-виховної роботи, створення експозицій рідкісних, екзотичних та місцевих видів тварин, збереження їх генофонду, вивчення дикої фауни і розробки наукових основ її розведення у неволі [4]. Незважаючи на досить обмежені формулювання, саме в пункті природоохоронної діяльності потенційні можливості зоопарку можуть бути значними, якщо розширити поняття "природоохоронності" до рівня екологічної безпеки сучасного міста стосовно впливу урбаністичних середовищних факторів на параметри здоров'я міського населення.

Відомо, що зоотерапевтичні втручання позитивно впливають на здоров'я людини, її психоемоційний стан. Однак у більшості випадків, на жаль, ставлення до тварин у таких методиках є утилітарним та споживацьким, що завдає цим тваринам значної шкоди, їх утримання можна назвати жорстоким поводженням і навіть знущанням, що становить ризик для здоров'я та життя тварин (що можна бачити на сумних прикладах дельфінаріїв та деяких контактних зоопарків). З іншого боку, неоціненний вплив на людину контакту з тваринами, обумовлений тим самим архетипічним значенням, закладеною в генетичній пам'яті потребою наближення до рідної природи, взаємодії з нею, робить актуальним налагодження такої взаємодії способами, які б, маючи позитивну дію на психоемоційний стан людини, водночас не завдавали шкоди тваринам і також впливали на них позитивно.

Враховуючи вищезазначене, нами пропонується методика UZPH (Urban Zoo Psychological Help), в якій тварини, задіяні до безпосереднього контакту з людиною, обираються відповідно до їх видових особливостей та індивідуальних якостей, при постійному моніторингу стану тварин у процесі терапевтичної взаємодії з людиною, де тварина виступає як повноправний партнер, асистент терапевта — "зоогіда". Ще однією важливою особливістю даної методики є можливість її використання не лише з лікувально-психотерапевтичною, але і з психопрофілактичною метою, основою чого є психологічна комфортність облаштування самої території зоологічного парку, всіх компонентів його середовища. В такому разі дана методика як така, що має нормалізуючий вплив на психоемоційні стани, може бути спрямована на всіх відвідувачів зоопарку і не потребує спеціальної психологічної освіти фахівців, які задіяні в її наданні.

Завданнями UZPH є:

- гармонізація відносин людини з оточуючим природним середовищем;
- підвищення адаптаційних можливостей людини до стресогенних факторів сучасного урбаністичного простору;

- нормалізація психоемоційних станів усіх відвідувачів зоопарку за рахунок відповідної організації простору, впливу природних факторів, утримання тварин у комфортних для них умовах;
- психогігієна, психопрофілактика та реабілітація осіб із порушеннями психоневрологічного і фізичного здоров'я;
- підтримку сімейних цінностей і виховання підростаючого покоління;
- формування культури позитивної взаємодії людей і тварин, підвищення екологічної грамотності та відповідального ставлення до природи.

Висновки. Зоотерапевтичні втручання позитивно впливають на здоров'я людини, її психоемоційний стан. Однак у більшості випадків, на жаль, ставлення до тварин у таких методиках є утилітарним та споживацьким, що завдає цим тваринам значної шкоди. З іншого боку, неоціненний вплив на людину контакту з тваринами, обумовлений закладеною в генетичній пам'яті потребою наближення до природи, взаємодії з нею, робить актуальним налагодження такої взаємодії способами, які б, маючи позитивну дію на психоемоційний стан людини, водночас не завдавали шкоди тваринам і також впливали на них позитивно.

Враховуючи вищезазначене, нами пропонується методика UZPH (Urban Zoo Psychological Help), в якій тварина виступає як повноправний партнер, асистент терапевта — "зоогіда". Важливою особливістю даної методики є можливість її використання не лише з лікувально-психотерапевтичною, але і з психопрофілактичною метою, основою чого є психологічна комфортність облаштування самої території зоологічного парку, всіх компонентів його середовища. Дана методика може бути спрямована на всіх відвідувачів зоопарку і не потребує спеціальної психологічної освіти фахівців, які задіяні в її наданні.

Список використаних джерел

1. *Гумилев Л. Н.* Этногенез и биосфера Земли / Л. Н. Гумилев. — Лд., 1965–1973. — 288 с.
2. Официальный сайт ВОЗ на русском языке [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.who.int/ru
3. *Павлов И. П.* Двадцатилетний опыт объективного изучения высшей нервной деятельности (повдения) животных / И. П. Павлов. — М.: Наука, 1973. — 661 с.
4. Про затвердження Порядку утримання та розведення диких тварин, які перебувають у стані неволі або в напіввільних умовах / Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 30.09.2010 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/z1384-10
5. Урбанізація [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Урбанізація
6. *Юнг К. Г.* Психология бессознательного / К. Г. Юнг. — М.: Когито-Центр, 2010. — 352 с.